

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНІ

© І.А. Голованова, О.В. Гапон, В.Л. Філатова, К.В. Смолякова, І.В. Лотиш

УДК 614 (477.53)

I.А. Голованова, О.В. Гапон, В.Л. Філатова, К.В. Смолякова, І.В. Лотиш

САНІТАРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА НА ПОЛТАВЩИНІ

НАПРИКІНЦІ XIX СТОЛІТТЯ

ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» (м. Полтава)

Імперська централізація важко відбилася на становищі української науки. Після закриття в 1817 р. Києво-Могилянської академії головні наукові центри в XIX ст. перебували за межами України; вчені-українці працювали здебільшого на інтереси чужих держав. На Полтавщині університетська наука через відсутність вищих навчальних закладів розвиватися не могла [3,4,6].

Земська медицина була своєрідним «пробним каменем» для передових суспільно-медичних ідей. Впровадження їх у практику йшло вкрай важко, непослідовно, і врешті решт все вирішували позиції дворянських зборів, їх лідерів [4,5].

Земські управи, запрошуючи на службу лікарів в перші роки існування земства, мали на увазі виключно лікувальну їх діяльність. Однак важкі гігієнічні умови в країні, висока захворюваність, епідемії змушували земства приділяти увагу санітарним питанням [4,5]. «Постійна медична комісія» при Полтавському земстві розробила до 1869 р. докладно план розвитку земської медицини в губернії. Завдяки самовіданості її голови І. А. Долгорукого і члена комісії А. М. Жуковського в 1869 р. з'явилися відомі «Праці», що увібрали в себе багато передових суспільно-медичні ідеї того часу [2,6].

"Архів судової медицини і суспільної гігієни" (редактор С. П. Ловцов) опублікував ці «Праці», які здобули визнання передової медичної громадськості країни. Однак реакційна більшість Полтавського земства зробила жорсткий опір впровадженню цих ідей в життя, розв'язало навколо них дискусію, яка призвела до ліквідації Постійної медичної комісії (1870 р.) [2].

Тому «Полтавські губернські відомості» стають на той час одним із основних засобів впровадження санітарно-просвітницької роботи серед населення.

Мета роботи полягає в аналізі періодичного видання «Полтавські губернські відомості», як одного з джерел історії медицини та засобу санітарно-просвітницької роботи населення Полтавської області наприкінці XIX століття.

Методичним забезпеченням роботи стали: історичний метод та контент аналіз

Наукова база дослідження Полтавський обласний архів.

Ретроспективне дослідження проводилося протягом 1895-1898 рр.

«Полтавські губернські відомості» офіційна урядова газета, що виходила в Полтаві 1838-1919, спочатку два рази на тиждень, з № 66 1907 тричі на тиждень, а з № 78 щоденно. Складалася з двох частин офіційної та неофіційної. Офіційна поділялася ще на дві частини: загальну, у якій статті друкувалися загального бачення, і місцеву, де статті друкувалися лише про губернію. Крім цього, офіційна частина мала Додатки. В офіційній частині друкувалися розпорядження, постанови і повідомлення центральної і місцевої влади. В неофіційній частині містилася інформація про місцеві події, матеріали з етнографії, археології, історії, медицини та гігієни, економіки, географії краю, літературні твори. Редактором цієї частини тривалий час був Павло Ільч Бодянський.

З газети «Полтавські губернські відомості» можна дізнатися як лікувалися полтавці. Медичні рекомендації на сторінках газети подаються у вигляді порад. Редакція в цьому випадку посилається на доктора Гуфеланда. Це один з відомих лікарів свого часу (1762-1836), ім'я якого і понині користується широкою популярністю навіть серед різної публіки. Хоча він не був новатором у медицині, але його ерудиція, розум, надзвичайна працьовитість, рідкісна доброта у розмові з хворими створили йому унікальне положення. Гуфеланд надрукував більш ніж 400 праць на різну тематику, які користувалися успіхом, завдяки живій та зрозумілій мові. Він дає багато порад щодо лікування, наприклад, як зберігати молодість, як лікувати різні простудні захворювання, поради щодо різних напоїв, та різних способів лікування.

На сторінках преси ведеться листування з читачами, де один із світських чиновників описує свої відвідини харківського лікаря Високова. Зі шпалть газети ми не можемо дізнатися про ті засоби якими цей лікар позбавив його глистяної інвазії. Древня

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНІ

преса оповідає про спалахи скарлатини, які відбувалися майже щороку і тут же даються рекомендації щодо вживання настою беладони при цій недузі.

Медичні настанови про вживання березового вугілля, яке використовують при проносах, гнійних ранах, пародонтозі, і навіть у більш широкому вжитку – для усунення неприємного запаху в приміщенні. При переломах кісток для фіксації пошкодженого сегменту або частини кінцівки рекомендують крохмалеві пов'язки, хоча вже на Кримській війні (1853-1856 рр.) Микола Пирогов вперше застосував гіпсову. Відомо, що разом з М. Пироговим на цій війні працював і М.В. Скліфосовський, який теж застосував цю методику. В 1871 році М.В. Скліфосовський придбав у Полтаві маєток і працював лікарем у губернській лікарні [1].

Привертає увагу широкий арсенал сировини для приготування медикаментів рослинного, мінерального і навіть тваринного походження. За часів правління Петра I, у 1709 році за його указом була заснована перша в Малоросії, а саме в Лубнах польова запасна аптека [7]. Надзвичайна різноманітність рослин, які тут ростуть: ромашка, чистотіл, борець (aconitum), материнка та інші. Приміщення складалося з лабораторії, льоху та комори для зберігання ліків. З 1767 р. при аптекі був закладений сад лікарських рослин (Ботанічний сад). Зараз цієї аптеки немає, але в Лубнах є районна аптека № 28, на якій висить меморіальна дошка того періоду.

Із сировини тваринного походження описаний спосіб приготування ліків зі шпанської мушки, що

рекомендують застосовувати при запальних процесах сечових органів та шкіри.

На початку осінньо-зимового сезону редакція газети друкує рекомендації щодо простудних захворювань і застерігає бути обачливими у користуванні таких потогінних засобів, як бузина, липа, суха малина, які допомагають тимчасово, але згодом при необережному використанні виникає більш сильна заступа.

Усі поради починаються з гігієнічних заходів, таких як свіже повітря, якісне помірне харчування, душевний та тілесний спокій.

Наряду з раціональними рекомендаціями щодо лікування та запобігання хвороб, подаються також і містичні у вигляді заговорів та заклинань, особливо це стосується захворювань зубів: «Мисяць у небі, мертвєць у гроби, камень у морі. Якъ три браты докупи сберутца и будуть бенкетъ робыты, тоди въ мене зубы будуть болиты».

Висновки.

1. Періодичне видання «Полтавські губернські відомості» є історичним носієм інформації щодо способів лікування та запобігання найпоширеніших захворювань, що виникали у Полтавській області. Поряд із раціональними медичними порадами існують містичні.

2. Великого значення набувають поради гігієнічного характеру, з чого починається кожна настанова щодо лікування та запобігання захворювання.

3. Періодичне видання «Полтавські губернські відомості» служить засобом для санітарно-просвітницької роботи населення Полтавської області наприкінці XIX століття.

Список літератури

1. Будко Д.А. Л.Д. Троцкий — "Н. И. Пирогов... крепко умный русский человек" / Д.А. Будко // Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. – №4. – 2007. – С. 55-58.
2. Долгоруков Н. А. Доклад постоянной медицинской комиссии 5-му очередному губернскому земскому собранию / Н. А. Долгоруков, А. М. Жуковский. - Полтава, 1869. - 21 с.
3. Думанський Ю. В. Історія медицини України в дзеркалі фалеристики. Каталог медичних знаків / Ю. В. Думанський, О. В. Синяченко. – Донецьк, 2011. – 320 с.
4. Егорышева И. В. Становление земской и городской медицины : сходство и различия / И. В. Егорышева // Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. – 2007. - №1. - С. 54-56.
5. Ігумнов С. М. Нарис розвитку земської медицини на Україні / С. М. Ігумнов // Матеріали до історії розвитку охорони здоров'я на Україні. - Київ, 1957. - С. 56-81.
6. Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. – Полтавська область, 1967. – 1027 с.
7. Сергеева М. С. Многоступенчатость процесса подготовки фармацевтов в России в первой половине XIX века : аптекарский ученик, аптекарский помощник, провизор, аптекарь (магистр) / М. С. Сергеева, С. С. Кривобокова // Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. – 2011. - №1. - С. 55-60.

УДК 614 (477.53)

САНІТАРНО-ПРОСВІТІТЕЛЬСКАЯ РАБОТА НА ПОЛТАВЩИНЕ В КОНЦЕ XIX СТОЛЕТИЯ

Голованова І.А., Гапон О.В., Филатова В.Л., Смолякова К.В., Лотыш І.В.

Резюме. Проведен анализ периодического издания «Полтавские губернские ведомости» на протяжении 1895-1898 г.г. как средства санитарно-просветительской пропаганды населения того времени. Наряду с рациональными медицинскими рекомендациями по поводу лечения и предупреждения болезней приводятся и мистические, которые используются при болезнях зубов в виде заговоров и заклинаний. Большое значение уделяется гигиеническим рекомендациям, которые актуальные и в настоящее время.

Ключевые слова: санитарно просветительская работа, Полтавщина, XIX век, рациональная и мистическая медицина.

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНІ

УДК 614 (477.53)

САНІТАРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА НА ПОЛТАВЩИНІ НАПРИКІНЦІ XIX СТОЛІТТЯ

Голованова І.А., Гапон О.В., Філатова В.Л., Смолякова К.В., Лотиш І.В.

Резюме. Проведений аналіз періодичного видання «Полтавські губернські відомості» упродовж 1895-1898 років як засобу санітарно-просвітницької пропаганди населення того часу. Разом з раціональними медичними рекомендаціями з приводу лікування і попередження хвороб наводяться і містичні, які використовуються при хворобах зубів у вигляді заговорів і заклинань. Велике значення приділяється гігієнічним рекомендаціям, які актуальні і нині.

Ключові слова: санітарно-просвітницька робота, Полтавщина, XIX століття, раціональна та містична медицина.

UDC 614 (477.53)

Sanitary-Educative Activity In Poltava Region At The End Of The Xix Century

Golovanova I.A., Gapon O.V., Filatova V.L., Smolyakova K.V., Lotysh I.V.

Summary. There was done analysis of «Poltava provincial gazette» for 1895-1898 as means of sanitary-educative propaganda of the population of that time. Along with rational medical recommendations in this connection the treatment and preventive illness were put forward the mystical ones. They were used by toothaches as spells and charms. Great attention is paid to hygienic recommendations which are actual at present.

Key words: sanitary-educative activity, Poltava region, the XIX century, rational and mystical medicine.

Стаття надійшла 27.01.2012 р.